

MEDENİYET İNŞASI

“Referans Değerler, Kurumlar, Kişiler”

OSMANLI DEVLETİ'NDE TASAVVUF HAYATININ KURUMSAL YÖNETİŞİMİ SEMPOZYUMU

KONSEPT BELGESİ

**OSMANLI DEVLETİ'NDE TASAVVUF HAYATININ
KURUMSAL YÖNETİŞİMİ SEMPOZYUMU****(01 Mart 2018, İstanbul)**

Osmanlı Devleti'ndeki tarikatları (tekkeleri) denetlemek ve idari işlerine bakmak üzere 1866 yılında Şeyhülislâmlığa bağlı olarak Meclis-i Meşâyih kurulmuştur. Tekkeleri resmî denetime alma teşebbüsü ilk kez 3. Selim (1789-1807) döneminde başlamıştır.

Tekkeleri denetlemek üzere ilk çıkan ferman ise Ağustos 1793 (Hicrî: Muharrem 1208) tarihlidir. 1812 (H.1227) tarihli fermanla bütün tekke vakıfları, Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti denetimine verilmiştir. Ferman'a göre;

- Osmanlı eyaletlerinde aynı tarikata bağlı tüm tekkeler, ilgili tarikatın İstanbul âsîtanesi merkez kabul edilerek oraya bağlanmıştır.
- Meşihatı boşalan bir tekkeye şeyh tayininde tevcihin Şeyhülislâmlık makamına arz edilmesi usulü getirilmiştir.
- Taşradaki tekkelere şeyh tayininde merkez tekkenin görüşünün alınması usulü getirilmiştir.

Böylece tüm tekkeler, idârî yönden Şeyhülislâmlığın, mâlî yönden ise Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti'nin denetimine girmiştir.

Tekkelerin denetim altına alınmasında ikinci önemli adım Meclis-i Meşâyih'in kurulmasıdır. Meclis-i Meşâyih; 1864 (H. 1281) yılında, Şeyhülislâm Mehmet Refik Efendi'nin (1866-1868) arz tezkiresinin ekli bulunduğu irâde ile kurulmuşsa da, Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti'nin, Meclis'in şeyh tayinlerine ait yazılarını dikkate almaması nedeniyle faaliyete geçememiştir. Meclis-i Meşâyih'in yeniden teşkili ve görevlerinin tespiti maksadıyla 17 maddelik bir layiha hazırlanmış, Meclis üyeliğine seçilen meşâyihin isimleri bir pusula ile Sadâret'e takdim edilmek üzere Bâb-ı Meşihat'ın tezkiresine eklenmiştir.

Meclis 15 Kasım 1866 (H. 7 Receb 1283) tarihli irâdeyle yeniden kurulmuş ve nizamnâmesi yürürlüğe girmiştir. Meclis 1868 yılında, Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhi Osman Salâhaddin Dede başkanlığında, her biri farklı tarikatlara mensup Sa'diyye, Kâdiriyye, Sünbüliyye, Halvetiyye ve Nakşibendiyye'den beş üye ile temsil edilirken, 1874'te Rifâiyye tarikatından bir üye ilâve edilmiştir.

Üye sayısı yıllara göre azalıp çoğalan Meclis'in başkanlığı 1892-1897 yılları arasında boş kalmıştır. 1902'de Meclis-i Meşâyih Nâzırlığı kaldırılmış, 1911'de Şeyhülislâm Mûsâ Kâzım Efendi görevde iken üye sayısı ikiye düşürülmüştür. Takvîm-i Vekâyi'de, 10 Mart 1918 (H. 1334) tarihinde yayımlanan kanuna göre, Meclis-i Meşâyih, bir başkan ve yedi üyeden oluşmuştur.

MEDENİYET İNŞASI

“Referans Değerler, Kurumlar, Kişiler”

OSMANLI DEVLETİ'NDE TASAVVUF HAYATININ KURUMSAL YÖNETİŞİMİ SEMPOZYUMU

1918 yılında Meclis-i Meşâyih Nizâmnâmesi'ndeki Merkez Tekâyâ Tâlimatnâmesi; İstanbul tekkelerini bölgelere ayırmış ve her bölgedeki meşâyihin kendi merkezinde toplanarak aralarından gizli oyla seçeceği iki şeyhi tekkelerin denetimiyle görevlendirmesini belirtmiştir.

Taşra tekkeleriyle ilgili ilk düzenleme, 2. Mahmut (1808-1839) Devrinde başlamış; tarikat pirinin metfun bulunduğu dergâh merkez kabul edilerek, merkez tekke şeyhi kendi tarikatına ait diğer tekkelerin idaresinden sorumlu tutulmuştur. 1918 (H. 1334) tarihli Meclis-i Meşâyih Nizâmnâmesi ile İstanbul'daki tekkeler merkezlere ayrılıp yeni bir idare kurulunca, taşrada da böyle bir teşkilatlanmaya ihtiyaç duyulmuş, Şeyhülislâmlığın tespit ettiği vilayet, liva ve kazalarda Encümen-i Meşâyih adıyla müftü başkanlığında iki üyeden oluşan bir kurum oluşturulmuştur.

Tekke vakıflarına ait vakfiyelerin Meclis-i Meşâyih defterlerine kaydedilmesi, korunması, kontrol ve denetimi Meclis'in görevleri arasında yer almıştır. Meclis-i Meşâyih, meşihat tevcihlerinde, öncelikle bu vakfiyelerin şartlarını dikkate almak zorunda olmuştur. Meclis-i Meşâyih, Şeyhülislâmlık müessesesinin kaldırılmasına kadar faaliyetlerini Bâb-ı Meşihat'ta sürdürmüştür. Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'ndeki Meclis-i Meşâyih Defterleri öncelikle Osmanlı Devleti'nin son asrına dair en önemli tasavvuf tarihi kaynağıdır.

Türkiye'nin Stratejik Vizyonu 2023 ve ardılı **Türkiye 2053 Projesi** kapsamında “**Değerler İnşası**” çalışmalarının uygulama projelerinden birisi **Meclis-i Meşâyih Defterleri Projesi**'dir. Osmanlı Devleti'ndeki tarikatları (tekkeleri) denetlemek ve idari işlerine bakmak üzere 1866 yılında Şeyhülislâmlığa bağlı olarak kurulan Meclis-i Meşâyih'e ait **Meclis-i Meşâyih Defterleri**'nin 6.500 orijinal belgesi, uzman bir ekip tarafından latinize edilmiş olup devam eden editöryal çalışmaların ardından “**Osmanlı Devleti'nde Tarikatler ve Meclis-i Meşâyih Defterleri Kataloğu**” ismi ile yayımlanacaktır.

01-03 Mart 2018 tarihinde gerçekleşecek **8. DÜNYA İSLÂM FORUMU** marjında, Forum'un ilk günü olan **01 Mart 2018 Perşembe** günü paralel salonda **Osmanlı Devleti'nde Tasavvuf Hayatının Kurumsal Yönetişimi Sempozyumu** tertip edilecek, Sempozyum'da “**Osmanlı Devleti'nde Tarikatler ve Meclis-i Meşâyih Defterleri Kataloğu**” yayımının da tanıtımı yapılacaktır.

Söz konusu kaynak eser ve Osmanlı Devleti'nde Tasavvuf Hayatının Kurumsal Yönetişimi Sempozyumu'nun temel amacı; yakın geçmişte din - devlet ilişkilerinin önemli bir kurumu olan tasavvuf hayatının panoramasını ortaya koyarak dinî hayatın ve siyasi hayatın yönelişlerini incelerken; temel referansları ve işleyişi bakımından toplum hayatımızın oldukça önemli bir kurumu olan dini yaşayışın ve yayılımın çözümlenmesine ışık tutmaktır.